

Стасюк О. С.,*кандидат філологічних наук,**доцент кафедри германської філології та перекладу**Київського національного університету імені Тараса Шевченка***Строганова Г. О.,***кандидат філологічних наук,**доцент кафедри сучасних європейських мов**Київського національного торговельно-економічного університету*

НЕРЕГЛАМЕНТОВАНА ПАРЛАМЕНТСЬКА РЕПЛІКА ЯК ТИП ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ СТЕНОГРАМ ПЛЕНАРНИХ ЗАСІДАНЬ БУНДЕСТАГУ ФРН)

Анотація. У статті представлено результати емпіричного дослідження нерегламентованих парламентських реплік, які вживаються під час пленарних засідань Бундестагу ФРН. Аналіз 557 нерегламентованих парламентських реплік, вилучених за допомогою методики суцільної вибірки зі стенограм пленарних засідань парламенту Німеччини, проведено на структурно-синтаксичному, лексико-семантичному та функціонально-прагматичному рівнях. На структурно-синтаксичному рівні виявлено частоту вживання речень різних типів у нерегламентованих парламентських репліках. При цьому виокремлено чотири типи нерегламентованих парламентських реплік: репліки-запитання, репліки-спонукання, репліки-заперечення та репліки-твердження. На лексико-семантичному рівні проведено компонентний аналіз лексичних одиниць, які входять до складу нерегламентованих парламентських реплік. Виділено лексичні одиниці, які містять у своєму складі оцінні семантичні компоненти. На основі кількісного аналізу встановлено, що в репліках у парламентському дискурсі ФРН домінують лексеми з негативними оцінними семантичними компонентами. Основними з них є «страх», «безглуздя», «сором», «провина», «обман». На функціонально-прагматичному рівні проведено кількісний аналіз частоти вживання нерегламентованих парламентських реплік представниками різних політичних сил. Установлено, що учасники парламентської комунікації ФРН лише зрідка вдаються до коментування промов політичних партнерів. При цьому речення є здебільшого стверджувальними розповідними, а лексика містить позитивні оцінні семантичні компоненти. Метою вживання таких нерегламентованих парламентських реплік є підтримка політичних партнерів. Набагато частіше парламентарі коментують політичних опонентів, використовуючи заперечні, питальні та спонукальні речення, які містять лексику з негативними оцінними семантичними компонентами. Іноді спостерігається також іронічне вживання лексики з позитивними оцінними семантичними компонентами. Таке вживання нерегламентованих парламентських реплік спрямоване на дискредитацію політичних опонентів.

Ключові слова: оцінність, нерегламентована парламентська репліка, парламентський дискурс, парламентський текст, тип тексту.

Постановка проблеми. Комунікативна діяльність у межах парламентських установ є однією з провідних галузей інституційної комунікації країн парламентської демократії. У парламентському комунікативному просторі формується низка спе-

цифічних типів текстів, що потребують осмислення з позицій лінгвістики тексту. Досі основна увага дослідників приділялася парламентській промові як різновиду політичної промови. Водночас ціла низка інших типів тексту лишається поза увагою.

Під час дебатів на пленарних засіданнях Бундестагу ФРН промови нерідко перериваються репліками з місця. Такі репліки не є регламентованими, але складають частку парламентської культури Німеччини і відіграють значну роль у перебігу дебатів, виступаючи важливим засобом формування діалогічності та досягнення комунікативних цілей політиків. Це зумовлює актуальність вивчення нерегламентованих парламентських реплік.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду нерегламентованих парламентських реплік у Бундестагу ФРН присвячено праці низки вчених з Німеччини та інших країн, зокрема А. Буркгардта [2], Р. Кіпке [3], П. Кюна [4] та Н. Труан [5]. У своїх дослідженнях вони зосереджуються здебільшого на питаннях функціонування нерегламентованих реплік у парламентській комунікації, а також на їхніх синтаксичних характеристиках. На матеріалі австрійських парламентських дебатів нерегламентовані репліки вивчають М. Штопфнер [6] та Е. Зіма [7].

П. Кюн розглядає нерегламентовані репліки з точки зору подвійного адресування повідомлення в парламентській комунікації ФРН [4]. При цьому репліки звернені насамперед не до присутніх у залі депутатів, а до громадськості. Н. Труан на основі кількісного аналізу стверджує, що гетерогенний розподіл у частоті використання реплік різними партіями та депутатами свідчить про те, що їхнє вживання не зумовлене індивідуальним стилем автора, а є очікуваним елементом парламентських дебатів [5, с. 139].

В українській лінгвістиці практично відсутні праці, присвячені нерегламентованим парламентським реплікам (використання оцінної лексики в парламентських репліках розглядалося нами в статті «Лексико-семантичні особливості парламентських реплік з місця (на матеріалі парламентської комунікації ФРН)» [1]). Бракує також загальноприйнятого україномовного відповідника німецькомовних термінів *Zwischenruf* або *Zuruf*. В українській мові пропонуємо вживати термін «нерегламентована парламентська репліка», який і буде використано надалі в цій статті. Вибір саме такого термінологічного відповідника зумовлений потребою відрізнити цей тип тексту, що склався в парламент-

ській культурі Німеччини, від реплік, які передбачені регламентом роботи Бундестагу.

Вживання нерегламентованих реплік призводить до того, що інші учасники парламентської комунікації коментують їх або дають відповіді на них. У такий спосіб виникають такі типи тексту, як нерегламентована репліка у відповідь (нім. *Gegenruf*) та відповідь промовця на нерегламентовану репліку. Взаємозв'язок між цими типами тексту представлено на Рисунок 1. У цій статті буде розглянуто виключно нерегламентовані парламентські репліки, які є реакцією на промову, що виголошується з трибуни. Нерегламентовані репліки, які є реакцією на іншу репліку, не братимуться до уваги.

Метою статті є виявлення ознак нерегламентованої парламентської репліки в німецькому Бундестазі, які визначають її сутність як типу тексту, на структурно-синтаксичному, лексико-семантичному та функціонально-прагматичному рівнях.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення поставленої мети було проведено емпіричне дослідження вживання нерегламентованих парламентських реплік у Бундестазі ФРН. Для цього зі стенограм пленарних засідань нижньої палати німецького парламенту методикою суцільної вибірки було вилучено 557 реплік. Стенограми пленарних засідань репрезентують сучасний парламентський дискурс Німеччини (2019 рік). Загальний обсяг тексту, з якого було вилучено репліки, становить близько 200 сторінок (13 годин стенографованих парламентських дебатов). Дібраний емпіричний матеріал було проаналізовано в структурно-синтаксичному, лексико-семантичному та функціонально-прагматичному аспектах.

Структурно-синтаксичні характеристики нерегламентованих парламентських реплік визначаються тим, що цей тип тексту має невеликий обсяг. Дібраний емпіричний матеріал складає 3 076 слів, тобто середній обсяг однієї репліки становить лише 5,52 слова. Загалом 557 виокремлених реплік містять 676 речень. Таким чином, середня кількість речень, з яких складається одна окрема репліка, становить 1,21, тобто більшість реплік складаються з одного речення. 463 репліки містять розповідні речення; 38 реплік – спонукальні речення; 83 репліки – питальні речення. Серед розповідних речень звертає на себе увагу значна кількість речень, які містять заперечення. У дібраному матеріалі було виявлено 109 подібних речень, тобто заперечення містять 23,54% від усіх розповідних речень. Значна частка реплік у формі розповідних речень є еліптичними структурами, що мають лише іменну частину. Часто вони складаються лише з одного слова.

Застосування структурно-синтаксичного критерію дозволяє виокремити такі типи нерегламентованих парламентських реплік з місця:

1. Репліки-запитання – виражені питальними реченнями;
2. Репліки-спонукання – виражені спонукальними реченнями;
3. Репліки-заперечення – виражені розповідними заперечними реченнями;
4. Репліки-твердження – виражені розповідними стверджувальними реченнями.

Кількісні показники вживання різних типів речень у нерегламентованих парламентських репліках наведено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Типи речень у нерегламентованих парламентських репліках

Тип речення	Кількість речень	Кількість лексем з негативним оцінним компонентом	Відсоткове відношення кількості лексем з негативним оцінним компонентом до кількості речень
Розповідні речення (всього)	463	126	27,21
Розповідні стверджувальні речення	363	121	33,33
Розповідні заперечні речення	100	5	5
Питальні речення	83	16	19,28
Спонукальні речення	38	3	7,89

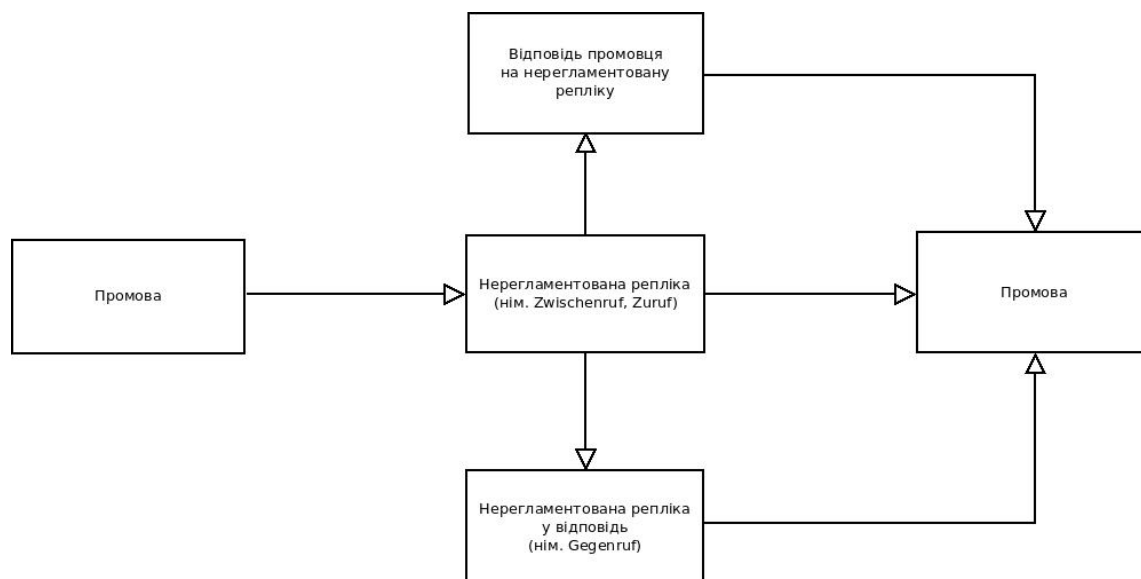

Рис. 1. Нерегламентована парламентська репліка в пленарних дебатах

На лексико-семантичному рівні основною особливістю нерегламентованих парламентських реплік з місця є вживання лексичних одиниць, які містять у своєму складі оцінні семантичні компоненти. Для їхнього виявлення було застосовано методику компонентного аналізу за допомогою словникових дефініцій. Така методика полягає в тому, що лексеми зі словникових дефініцій розглядають як семантичні компоненти, що дає можливість описати семантичний склад нерегламентованих парламентських реплік. Для проведення компонентного аналізу було використано словники “Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache”, “Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache” та онлайн-версію словника “Duden Universalwörterbuch”.

У результаті проведеного компонентного аналізу було виявлено 58 лексем, які містять семантичні компоненти з позитивною оцінкою, та 146 лексем, які містять семантичні компоненти з негативною оцінкою.

Лексика з позитивними оцінними семантичними компонентами трапляється здебільшого у стверджувальних розповідних реченнях. Лише у 9 репліках було виявлено вживання лексем з позитивними оцінними семантичними компонентами у заперечних реченнях.

Виявлені лексеми з позитивними оцінними семантичними компонентами є здебільшого оцінними прикметниками, прислівниками та вигуками: *toll, super, gut, löblich, nett, korrekt, bravo, begeistert, doll, wahr, großzügig, großartig, fett* (у позитивному значенні в словосполученні *die fetten Jahre* – «економічно сприятливі роки»), *geistreich, wunderbar, gendgerech*. Зрідка трапляються також іменники та дієслова: *Investitionshochlauf, Wahrheit, genesen, stimmen*.

Лексеми з негативними оцінними семантичними компонентами, які є значно численнішими, виявляють також більшу різноманітність у своєму семантичному наповненні. Серед таких лексичних одиниць можна виокремити декілька груп:

1. Вигуки, які передають негативні емоції: *Oje!, Oh!, Pfui!, Oh Gott!, Ah!, Ach Gott!, Donnerwetter! Ach!*

2. Негативні оцінні прикметники та прислівники: *schlecht, negativ, falsch, schlimm, furchtbar*.

3. Іменники та дієслова на позначення порожньої балаканини: *Blödsinn, Bullshit, herbeireden, Mist, Phrasendreschen, Quatsch, quatschen, Unsinn, labern*. Значна кількість лексичних одиниць цієї групи зумовлюється тим, що нерегламентовані парламентські репліки вживаються з метою критики слів, сказаних політичним опонентом під час парламентської промови безпосередньо перед вживанням репліки.

4. Лексичні одиниці з семантичним компонентом «безглуздя»: *Schwachsinn, unlogisch, Dummheit, doof, Absurd, bekloppt*.

5. Лексичні одиниці з семантичним компонентом «страх»: *fürchten, Angst, Drohung, Raketenbedrohung*.

6. Лексичні одиниці з семантичним компонентом «сором»: *beschämend, sich schämen*.

7. Лексичні одиниці з семантичним компонентом «провина», «борг»: *schuld, beschuldigen, Strafe, Neuverschuldung, verschuldet*.

8. Лексичні одиниці з семантичним компонентом «обман»: *Humbag, Unwissenschaftlichkeit, lügen, Fake News*.

Наступним етапом є розгляд функціонально-прагматичних характеристик нерегламентованих парламентських реплік. З огляду на те, що цей тип тексту відбиває політичну боротьбу, яка точиться у стінах німецького парламенту, у вживанні нерегламентованих парламентських реплік можна виділити два випадки:

1. Репліка коментує промову представника тієї самої політичної сили. У цьому разі репліка найчастіше містить лексеми з нейтральним або позитивним оцінним значенням.

2. Репліка коментує промову політичного опонента. У цьому разі спостерігається переважання лексем з негативним оцінним значенням, а також вживання питальних та спонукальних речень.

З метою з'ясування частоти вживання нерегламентованих парламентських реплік обох вищезазначених типів було проведено кількісний аналіз, результати якого подано в Таблиці 2 (по горизонталі вказано частоту вживання нерегламентованих парламентських реплік депутатами різних партій, по вертикалі – частоту коментування промов депутатів різних партій та членів уряду).

Як видно з Таблиці 2, депутати німецького Бундестагу досить рідко вдаються до нерегламентованих парламентських реплік для того, щоб прокоментувати промову свого колеги по партії. Зафіксовано 31 такий випадок для всіх партій загалом, що становить лише 5,57% від усіх вживань нерегламентованих парламентських реплік. Так само зрідка депутати від правлячих партій ХДС/ХСС (CDU/CSU) та СПН (SPD) коментують промови представників уряду (усього 8 таких коментарів на противагу 70 коментарям, здійсненим представниками опозиційних партій). Відносно невеликою є й кількість коментарів між представниками двох правлячих партій, коли депутат з ХДС/ХСС коментує депутата з СПН або навпаки. Натомість найчастіше учасники парламентської комунікації вживають нерегламентовані парламентські репліки з метою коментування промови

Таблиця 2

Вживання нерегламентованих парламентських реплік представниками різних політичних сил

Партії, промови яких коментують / Партії, які коментують	CDU/CSU	AfD	SPD	Bündnis 90/Die Grünen	Die Linke	FDP	Bundesregierung	Bundestagspräsident	Всього
CDU/CSU	8	18	11	21	15	11	5	3	92
AfD	17	4	28	24	10	3	22	1	109
SPD	14	33	8	1	4	18	3	2	83
Bündnis 90/Die Grünen	45	34	7	3	1	5	19	1	115
Die Linke	13	16	4	1	7	3	6	2	52
FDP	22	10	22	13	14	1	23	1	106
Всього	119	115	80	63	51	41	78	10	557

політичних опонентів. Як бачимо, промови депутатів ХДС/ХСС та СПН найчастіше коментуються депутатами з партії Союз 90/Зелені (Bündnis 90/Die Grünen), а промови партій СПН та Союз 90/Зелені – депутатами Альянсу за Німеччину (AfD). Під час промов Ліві партії (Die Linke) найбільше нерегламентованих парламентських реплік вжили депутати партії ХДС/ХСС та Вільної демократичної партії (FDP), а промови Вільної демократичної партії найчастіше були коментовані СПН.

Відмінності між нерегламентованими репліками з місця, вжитими під час промов політичних партнерів, з одного боку, та під час промов політичних опонентів – з іншого, спостерігаються як на структурно-синтаксичному, так і на лексико-семантичному рівнях. Під час коментування промов політичних партнерів переважають стверджувальні розповідні речення, які містять лексичні одиниці з нейтральним або позитивним оцінним забарвленням. Натомість під час коментування промов політичних опонентів значно частіше спостерігаються заперечні розповідні, питальні та спонукальні речення, а також вживаються лексичні одиниці з негативними оцінними семантичними компонентами. Таким чином, коментування промов політичних партнерів спрямоване на підтримку їхніх висловлювань та надання їм позитивної оцінки. Натомість коментування промов політичних опонентів має на меті показати, що сказане ними не відповідає дійсності, є безглуздою нісенітницею або не відповідає інтересам виборців.

Висновки. Отже, між різними типами нерегламентованих парламентських реплік, виявлених на основі окремого застосування структурно-синтаксичного, лексико-семантичного та функціонально-прагматичного критеріїв, існує тісний взаємозв'язок. Такий зв'язок має імовірнісний характер і полягає в тому, що:

- 1) нерегламентовані парламентські репліки, які є реакцією на промову політичного опонента, містять питальні, спонукальні та заперечні речення, а до їх складу входять лексеми з негативними оцінними семантичними компонентами;
- 2) нерегламентовані парламентські репліки, які є реакцією на промову політичного партнера, містять стверджувальні речення, а лексеми, які входять до їх складу, містять позитивні оцінні семантичні компоненти.

Перспективи подальших досліджень полягають у розгляді нерегламентованих парламентських реплік у зв'язку з парламентськими промовами, які вони коментують. Це дасть змогу глибше зрозуміти особливості розгортання діалогічної комунікації в німецькому парламенті.

Література:

1. Стасюк О.С. Лексико-семантичні особливості парламентських реплік з місця (на матеріалі парламентської комунікації ФРН). Мова і культура. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. Вип. 17. Т. II (170). С. 157–162.
2. Burkhardt A. Zwischen Monolog und Dialog : Zur Theorie, Typologie und Geschichte des Zwischenrufs im deutschen Parlamentarismus. Tübingen : Max Niemeyer, 2004. 668 S.
3. Kipke R. Der Zwischenruf – ein Instrument politisch-parlamentarischer Kommunikation? *Sprache des Parlaments und Semiotik der Demokratie : Studien zur politischen Kommunikation in der Moderne* / hrsg. von Andreas Dörner und Ludgera Vogt. Berlin ; N.Y. : Walter de Gruyter, 1995. S. 107–112.

4. Kühn P. „Der parlamentarische Zwischenruf als mehrfachadressierte Sprachhandlung“ / Peter Kühn // *Sprache, Diskurs und Text* / René Jongen, Sabine De Knop, Peter H. Nelde, Marie-Paule Quix (Hrsg.). Tübingen : Mouton de Gruyter, 1983. S. 239–251.
5. Stopfner M. Streitkultur im Parlament : Linguistische Analyse der Zwischenrufe im österreichischen Nationalrat / Maria Stopfner. Tübingen : Günter Narr Verlag, 2013. 332 S.
6. Truan N. Zwischenrufe zwischen parlamentarischer Routine und Kreativität / Naomi Truan // *Cahiers d'Études Germaniques*. Marcellé : Université de Provence. 73. Pp. 127–140.
7. Zima E. Patterns of Interaction in Austrian Parliamentary Debates. On the Pragmasemantics of Unauthorized Interruptive Comments / Elisabeth Zima, Geert Bröne, Kurt Feyaerts. In: *Cornelia Ilie (ed.), European Parliaments under Scrutiny. Discourse strategies and interaction practices* / Cornelia Ilie. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins, 2010. Pp. 135–164.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Deutscher Bundestag. Stenografischer Bericht. 110 Sitzung. Berlin, Dienstag, den 10. September 2019. S. 13525–13614.
2. Deutscher Bundestag. Stenographischer Bericht. 111 Sitzung. Berlin, Mittwoch, den 11. September 2019. S. 13615–13718.

Лексикографічні джерела:

1. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. URL : <https://www.dwds.de/> (дата звернення: 10.10.2019).
2. Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. Berlin : Langenscheidt, 2015. 1344 S.
3. Wörterbuch – Duden. URL: <https://www.duden.de/woerterbuch> (дата звернення: 10.10.2019).

Stasiuk O., Stroganova G. Parliamentary interjection remark as a text type (as applied to transcripts of the Bundestag plenary sessions)

Summary. The article presents the results of the empirical study of the parliamentary interjections used in plenary debates of the German Bundestag. The analysis of 557 parliamentary interjections has been carried out on the structural-syntactic, lexical-semantic and functional-pragmatic levels. On the structural-syntactic level, the frequency of use of different types of sentences in parliamentary interjections has been revealed. There are four types of parliamentary interjections identified on the basis of syntactic criteria: questions, imperatives, affirmative and negative declarative sentences. On the lexical-semantic level, the component analysis has been carried out using word definitions extracted from dictionaries. The lexical units containing evaluative semantic components have been distinguished. The most commonly used negative semantic components are “fear”, “nonsense”, “shame”, “guilt”, “fraud”. On the functional-pragmatic level, the quantitative analysis of the frequency of using the parliamentary interjections by politicians belonging to different parties has been carried out. It has been established that members of the German parliament rarely comment on the speeches of their political partners. In this case, the sentences are affirmative and the lexis contains positive evaluative semantic components. These interjections are used to support political partners agreeing with their opinion. It is much more common for members of the German parliament to comment on the speech of their political opponents using negative declarative sentences, interrogative sentences and imperatives. These sentences contain lexis with negative evaluative semantic components. Whereas, words with positive evaluative meanings are used ironically to discredit the political opponents.

Key words: evaluation, parliamentary interjection, parliamentary discourse, parliamentary text, text type.